

สิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญาในการถูกควบคุมตัวโดยพนักงานสอบสวน*

RIGHTS OF THE ACCUSED IN CRIMINAL CASES DURING CUSTODY BY THE INVESTIGATING OFFICER

วิชาญ จันทรอินทร์¹, จันทรสม จันทรอินทร์² และ สมาน กาบมาลา³

Vichan Chanin¹, Chansom Chanin², and Saman Kabmala³

¹⁻³หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น

¹⁻³ Master of Laws Program, Northern University College, Thailand

Corresponding author E-mail: saman.kabmala@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญาในการถูกควบคุมตัวโดยพนักงานสอบสวน วิเคราะห์บทบัญญัติของกฎหมายไทย แนวคำพิพากษาศาลฎีกา และแนวปฏิบัติของพนักงานสอบสวน รวมถึงประเมินปัญหา ข้อจำกัด และช่องว่างในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เอกสารการวิจัย และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 กำหนดบทบัญญัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับสิทธิผู้ต้องหา ได้แก่ สิทธิในการได้รับแจ้งเหตุแห่งการจับกุม สิทธิในการเข้าถึงทนายความ และสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติจริงยังพบความไม่สอดคล้องและข้อจำกัด เช่น การไม่แจ้งสิทธิครบถ้วน การควบคุมตัวเกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด และการจำกัดสิทธิในการเข้าถึงทนายความ ปัญหาเหล่านี้เกิดจากการขาดมาตรฐานปฏิบัติ คู่มือสำหรับพนักงานสอบสวน การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ และกลไกตรวจสอบที่ไม่ชัดเจน งานวิจัยเสนอแนวทางการปรับปรุงกฎหมายและแนวปฏิบัติ ได้แก่ การแจ้งสิทธิผู้ต้องหาอย่างครบถ้วน การเข้าถึงทนายความอย่างเต็มที่ การจัดทำมาตรฐานปฏิบัติ (SOP) คู่มือสำหรับพนักงานสอบสวน การติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการปรับปรุงให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เช่น ICCPR และหลักการขององค์การสหประชาชาติ แนวทางดังกล่าวจะช่วยให้การควบคุมตัวผู้ต้องหาเป็นไปอย่างโปร่งใส ยุติธรรม และสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทย

คำสำคัญ : สิทธิผู้ต้องหา, การควบคุมตัว, พนักงานสอบสวน, กฎหมายไทย, มาตรฐานสิทธิมนุษยชน

* Received 22 October 2025; Revised 31 October 2025; Accepted 15 November 2025

Abstract

This study aims to examine the rights of criminal suspects during detention by investigative officers, analyzing Thai legal provisions, Supreme Court rulings, and the practices of investigative officers, as well as assessing problems, limitations, and gaps in the protection of suspects' rights. This qualitative research employed document analysis and Content Analysis.

The study found that the Criminal Procedure Code and the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 clearly stipulate suspects' rights, including the right to be informed of the reasons for arrest, the right to access legal counsel, and the right to a fair trial. However, in practice, inconsistencies and limitations were observed, such as incomplete notification of rights, detention beyond the legally permitted period, and restricted access to legal counsel. These issues were mainly caused by the lack of standard operating procedures (SOPs), insufficient training for officers, and unclear monitoring mechanisms. The study proposes legal and procedural improvements, including complete notification of suspects' rights, full access to legal counsel, development of SOPs and manuals for investigative officers, continuous monitoring and evaluation of practices, and alignment with international standards, such as the ICCPR and UN principles. These measures would ensure that the detention of suspects is conducted transparently, fairly, and in accordance with human rights standards, thereby enhancing public confidence in the Thai justice system.

Keywords: Suspects' rights, Detention, Investigative officers, Thai law, Human rights standards

บทนำ

ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ขั้นตอนการควบคุมตัวผู้ต้องหาโดยพนักงานสอบสวนถือเป็นช่วงสำคัญที่รัฐใช้อำนาจจำกัดเสรีภาพพื้นฐานของบุคคลเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนตามกฎหมาย การควบคุมตัวมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อป้องกันมิให้ผู้ต้องหาหลบหนี ทำลายพยานหลักฐาน หรือก่ออันตรายประการอื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม อย่างไรก็ตาม แม้การควบคุมตัวจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการบังคับใช้กฎหมาย แต่ก็มี ความเกี่ยวข้องโดยตรงกับสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญให้การคุ้มครอง เช่น เสรีภาพในร่างกาย สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม สิทธิที่จะไม่ให้

การปรักปรำตนเอง และสิทธิในการเข้าถึงทนายความตั้งแต่ชั้นสอบสวน (รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 28, 29, 40).

ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดขั้นตอนของการจับ การแจ้งข้อกล่าวหา การแจ้งสิทธิ การควบคุมตัว และกำหนดระยะเวลา 48 ชั่วโมง ก่อนพนักงานสอบสวนจะต้องนำตัวผู้ต้องหาไปขออำนาจศาลฝากขัง (ป.วิ.อาญา มาตรา 83, 87, 134/1) ซึ่งเป็นช่วงเวลาวิกฤติ (critical stage) ที่ต้องมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ทั้งยังต้องสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (ICCPR) มาตรา 9 และ 14 ที่เน้นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจับกุมและผู้ต้องหาในการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม

การควบคุมตัวผู้ต้องหาเป็นมาตรการสำคัญในขั้นตอนการสอบสวนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมุ่งหมายเพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐาน ป้องกันมิให้ผู้ต้องหาหลบหนี หรือก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการสืบสวน อย่างไรก็ตาม แม้การควบคุมตัวจะเป็นกลไกทางกฎหมายที่จำเป็น แต่การใช้อำนาจดังกล่าวก็มีความเสี่ยงที่จะกระทบต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชั้นสอบสวนที่ผู้ต้องหาอยู่ในภาวะเปราะบางและต้องพึ่งพาการคุ้มครองสิทธิจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นหลัก จากการศึกษา งานวิจัย พบว่าผู้ต้องหาจำนวนมากไม่ได้รับรู้สิทธิของตนเองอย่างครบถ้วน ทั้งในเรื่องสิทธิที่จะมีทนายความเข้าร่วมสอบสวน สิทธิที่จะไม่ให้การโดยถูกบังคับ หรือสิทธิในการติดต่อและแจ้งญาติภายหลังถูกจับกุม ทำให้ผู้ต้องหาบางรายอาจถูกกดดันให้รับสารภาพหรือให้การโดยไม่สมัครใจ ซึ่งสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างในการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนที่ยังไม่สอดคล้องกับหลักความยุติธรรมในหลายกรณี (Lippman, 2016) ปัญหาเหล่านี้มักเกิดขึ้นในช่วงวิกฤติของกระบวนการสอบสวน ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้ต้องหายังไม่ได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเต็มที่ และยังไม่มีการเฝ้าระวังนอกเข้ามาตรวจสอบอย่างเพียงพอ

นอกจากนี้ แม้กฎหมายไทย เช่น รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะมีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างชัดเจน แต่การนำไปปฏิบัติจริงในบางพื้นที่ยังพบความไม่สอดคล้อง เช่น การไม่แจ้งสิทธิอย่างครบถ้วน การไม่อนุญาตให้ทนายความเข้าร่วมสอบสวน หรือการควบคุมตัวเกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ซึ่งเป็นปัญหาที่ถูกสะท้อนอย่างต่อเนื่องในรายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศไทย (สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2564) ช่องว่างระหว่างบทบัญญัติกฎหมายกับการปฏิบัติจริงนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการศึกษาเชิงลึกเพื่อวิเคราะห์สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางการแก้ไขที่เหมาะสม อีกทั้งประเทศไทยเป็นภาคีของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ซึ่งกำหนดมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจับกุมและผู้ต้องหา เช่น การต้องได้รับแจ้งเหตุแห่งการจับกุมโดยทันที สิทธิในการเข้าถึงทนายความ และสิทธิในการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม (United Nations, 1966) การดำเนินงานของ

เจ้าหน้าที่รัฐจึงต้องอยู่ภายใต้กรอบมาตรฐานสากลควบคู่กับกฎหมายภายใน หากการปฏิบัติไม่เป็นไปตามหลักสากลอาจส่งผลต่อภาพลักษณ์ของระบบยุติธรรมไทยในเวทีระหว่างประเทศ

ในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน ความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมเป็นปัจจัยสำคัญต่อการรักษาความสงบเรียบร้อยและความยุติธรรมในสังคม หากเจ้าหน้าที่ใช้อำนาจในการควบคุมตัวโดยไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรม ย่อมทำให้ประชาชนเกิดความไม่ไว้วางใจและตั้งข้อสงสัยต่อความโปร่งใสของกระบวนการยุติธรรม การศึกษาสิทธิของผู้ต้องหาในระหว่างถูกควบคุมตัวโดยพนักงานสอบสวนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในกระบวนการปฏิบัติ พร้อมทั้งเสนอแนวทางปรับปรุงที่สามารถยกระดับมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาให้สอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ หลักสิทธิมนุษยชนสากล และความคาดหวังของสังคมในด้านความยุติธรรม

จากเหตุผลดังกล่าว การศึกษาสิทธิของผู้ต้องหาในระหว่างการถูกควบคุมตัวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในมิติของกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะการตรวจสอบว่าอำนาจของพนักงานสอบสวนมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ หลักนิติธรรม (rule of law) และมาตรฐานสากลหรือไม่ และควรได้รับการปรับปรุงหรือพัฒนาประการใดเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและความเชื่อมั่นของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมของไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ต้องหาเมื่อถูกควบคุมตัวโดยพนักงานสอบสวน
2. เพื่อวิเคราะห์แนวคำพิพากษาศาลฎีกาและแนวปฏิบัติของพนักงานสอบสวนที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวผู้ต้องหา
3. เพื่อประเมินปัญหา ข้อจำกัด และช่องว่างของการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในกระบวนการควบคุมตัวในชั้นสอบสวน
4. เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงกฎหมายหรือแนวปฏิบัติให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญาในการถูกควบคุมตัวโดยพนักงานสอบสวน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้เอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์กฎหมาย (Doctrinal Legal Research) เพื่อศึกษาบทบัญญัติกฎหมาย แนวปฏิบัติ และมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและการควบคุมตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

1. **ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)** ประกอบด้วย กฎหมายและมาตรฐานที่มีผลบังคับ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง เช่น พ.ร.บ.ตำรวจแห่งชาติ แนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องกับการจับกุม การควบคุมตัว สิทธิของผู้ต้องหา ปฏิญญาและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เช่น ICCPR (1966) Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention (UN)

2. **ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)** ประกอบด้วย หนังสือวิชาการกฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความอาญา ตำราด้านสิทธิมนุษยชน บทความวิชาการ บทความวิจัย และวารสาร รายงานจากหน่วยงานรัฐ เช่น สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ รายงานจากองค์กรสากล เช่น UN, Amnesty International, HRW

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการโดยใช้กระบวนการศึกษาค้นคว้าเอกสารอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งด้านกฎหมาย แนวปฏิบัติ และหลักสิทธิมนุษยชนสากล เริ่มจากการค้นคว้าบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนระเบียบหรือข้อบังคับของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลหลักในการวิเคราะห์กรอบอำนาจและสิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการควบคุมตัวโดยพนักงานสอบสวน และรวบรวมแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการจับกุม ควบคุมตัว และสิทธิของผู้ต้องหาในช่วงเวลา 10–15 ปีที่ผ่านมา เพื่อนำมาศึกษาแนวทางการตีความกฎหมายของศาลและวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ ซึ่งช่วยสะท้อนถึงข้อจำกัดหรือความคลาดเคลื่อนของการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ในชั้นสอบสวน

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการศึกษาแนวคิด ข้อกฎหมาย ปัญหา และข้อสังเกตจากเอกสารและคำพิพากษา

2. การวิเคราะห์เชิงกฎหมาย (Legal Analysis) วิเคราะห์บทบัญญัติกฎหมายตามหลักนิติศาสตร์ วิเคราะห์ช่องว่างทางกฎหมาย (Legal Gaps) วิเคราะห์ปัญหาในการตีความกฎหมาย และวิเคราะห์ความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล

3. การเปรียบเทียบกฎหมาย (Comparative Analysis) เพื่อเปรียบเทียบแนวปฏิบัติของไทยกับประเทศที่มีระบบกฎหมายใกล้เคียงหรือมีมาตรฐานสูง

4. สังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบาย (Policy Recommendations) เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงกฎหมายหรือแนวปฏิบัติของพนักงานสอบสวน

ผลการวิจัย

การศึกษา สิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญาในการถูกควบคุมตัวโดยพนักงานสอบสวนสามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. การศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ต้องหาเมื่อถูกควบคุมตัวโดยพนักงานสอบสวน ผลการศึกษา พบว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มีบทบัญญัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในระหว่างการถูกควบคุมตัว โดยเฉพาะในด้านต่อไปนี้

1.1 สิทธิในการได้รับแจ้งเหตุของการจับกุม ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะได้รับแจ้งเหตุแห่งการจับกุมอย่างชัดเจน รวมถึงการอธิบายข้อกล่าวหาและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้ต้องหาสามารถปกป้องสิทธิของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ การแจ้งเหตุเป็นพื้นฐานสำคัญของการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักนิติธรรม

1.2 สิทธิในการเข้าถึงทนายความ กฎหมายกำหนดให้ผู้ต้องหาที่มีสิทธิในการปรึกษาทนายความหรือผู้แทนทางกฎหมายในระหว่างการสอบสวน ซึ่งเป็นสิทธิที่สำคัญในการป้องกันการถูกบังคับให้ให้การโดยไม่สมัครใจ และช่วยให้ผู้ต้องหาสามารถตัดสินใจอย่างมีข้อมูลครบถ้วนในกระบวนการสอบสวน

1.3 สิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม รัฐธรรมนูญและกฎหมายกำหนดให้ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม เช่น การไม่ถูกควบคุมตัวเกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด การได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการได้รับการคุ้มครองจากการสอบสวนที่มีขอบ

1.4 ข้อจำกัดและช่องว่างในการปฏิบัติ แม้บทบัญญัติจะคุ้มครองสิทธิอย่างชัดเจน แต่การตีความบางประเด็นยังกว้างและเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลพินิจแตกต่างกัน เช่น คำว่า “เหตุอันควร” หรือการกำหนดระยะเวลาในการควบคุมตัวที่สามารถตีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ส่งผลให้การปฏิบัติจริงอาจไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายและมาตรฐานสิทธิมนุษยชน

1.5 ข้อเสนอเชิงวิเคราะห์ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นความจำเป็นในการสร้างแนวทางปฏิบัติและคู่มือที่ชัดเจนสำหรับพนักงานสอบสวน เช่น วิธีแจ้งสิทธิ การตรวจสอบระยะเวลาในการควบคุมตัว และการบันทึกการสอบสวนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สิทธิของผู้ต้องหาถูกคุ้มครองอย่างเต็มที่และลดความเสี่ยงจากการละเมิดสิทธิเสรีภาพ

2. การวิเคราะห์แนวคำพิพากษาศาลฎีกาและแนวปฏิบัติของพนักงานสอบสวนที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวผู้ต้องหา

พบว่า ศาลได้วางแนวทางการตีความกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจับกุม การสอบสวน และการควบคุมตัวให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม ตัวอย่างเช่น ศาลมักตอกย้ำว่าการควบคุมตัวต้องมีเหตุอันควรและไม่ควรใช้เป็นเครื่องมือกดดันให้ผู้ต้องหายอมรับสารภาพ ศาลยังได้เน้นถึงสิทธิในการเข้าถึงทนายความและการแจ้งสิทธิผู้ต้องหาเป็นพื้นฐานสำคัญของความยุติธรรม

อย่างไรก็ตาม การศึกษายังพบว่าในทางปฏิบัติ แนวทางการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนยังแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิผู้ต้องหา และดุลพินิจของเจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยงาน ตัวอย่างเช่น ในบางพื้นที่พนักงานสอบสวนอาจปฏิบัติตามมาตรฐานโดยแจ้งสิทธิและอนุญาตให้ทนายเข้าร่วมสอบสวนครบถ้วน แต่ในบางพื้นที่อาจละเว้นขั้นตอนสำคัญ เช่น การแจ้งสิทธิไม่ครบถ้วนหรือการควบคุมตัวเกินกำหนดเวลา

ผลการวิเคราะห์ยังชี้ให้เห็นว่าปัญหาความไม่สอดคล้องนี้สะท้อนถึง ช่องว่างระหว่างแนวทางปฏิบัติจริงกับกฎหมายและคำพิพากษาศาล ซึ่งอาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา และสร้างความไม่เชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าการขาดมาตรฐานปฏิบัติ (SOP) และการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่ไม่เพียงพอ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่างในการปฏิบัติ

ดังนั้น การวิเคราะห์เชิงกฎหมายและเชิงปฏิบัติร่วมกันชี้ให้เห็นความจำเป็นในการสร้างมาตรฐานปฏิบัติที่ชัดเจน การจัดทำคู่มือหรือแนวทางสำหรับพนักงานสอบสวน และการติดตามตรวจสอบการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การควบคุมตัวผู้ต้องหาเป็นไปอย่างโปร่งใส เคารพสิทธิขั้นพื้นฐาน และสอดคล้องกับแนวทางคำพิพากษาศาลและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล

3. การประเมินปัญหา ข้อจำกัด และช่องว่างของการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในกระบวนการควบคุมตัวในชั้นสอบสวน

ผลการวิจัยพบว่า แม้กฎหมายไทยจะมีบทบัญญัติที่ชัดเจนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน แต่ในการปฏิบัติจริงยังคงมีปัญหาและข้อจำกัดหลายประการที่ส่งผลต่อความเป็นธรรมของกระบวนการยุติธรรม

3.1 การไม่แจ้งสิทธิอย่างครบถ้วน ผู้ต้องหาหลายรายไม่ได้รับการแจ้งสิทธิอย่างครบถ้วนตามกฎหมาย เช่น สิทธิในการไม่ให้การโดยถูกบังคับ สิทธิในการได้รับคำปรึกษาจากทนายความ หรือสิทธิในการแจ้งญาติ การละเลยขั้นตอนนี้อาจทำให้ผู้ต้องหาไม่สามารถปกป้องสิทธิของตนเองได้อย่างเต็มที่ และอาจถูกนำไปสู่การให้การโดยไม่สมัครใจ

3.2 การไม่อนุญาตให้ทนายความเข้าร่วมการสอบสวน แม้กฎหมายจะรับรองสิทธิในการเข้าถึงทนายความ แต่การปฏิบัติจริงพบว่าพนักงานสอบสวนบางกรณีไม่อนุญาตให้

ทนายความเข้าร่วมการสอบสวน หรือจำกัดเวลาในการให้คำปรึกษา ทำให้ผู้ต้องหาอยู่ในสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการถูกกดดันหรือถูกสอบสวนโดยมิชอบ

3.3 การควบคุมตัวเกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด การควบคุมตัวผู้ต้องหาเกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดเป็นปัญหาที่พบได้บ่อย ทั้งจากความไม่เข้าใจขั้นตอนกฎหมาย ความล่าช้าในการดำเนินคดี หรือดุลพินิจของพนักงานสอบสวนที่ใช้ในการตัดสินใจ การกระทำดังกล่าวละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

3.4 การสอบสวนโดยมิชอบ พบว่าบางกรณีการสอบสวนถูกดำเนินการโดยไม่ปฏิบัติตามหลักกฎหมาย เช่น การใช้แรงกดดันทางจิตใจหรือการบังคับให้รับสารภาพ ซึ่งขัดต่อหลักการสอบสวนที่เป็นธรรมและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล เช่น ICCPR

3.5 ช่องว่างระหว่างกฎหมายกับการปฏิบัติจริง ปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงช่องว่างระหว่างบทบัญญัติของกฎหมายและการนำไปปฏิบัติจริง โดยปัจจัยสำคัญได้แก่ การขาดมาตรฐานปฏิบัติหรือคู่มือสำหรับพนักงานสอบสวน การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอในด้านสิทธิผู้ต้องหา และการขาดกลไกตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

3.6 ข้อเสนอเชิงวิเคราะห์ ผลการประเมินชี้ให้เห็นว่าการปิดช่องว่างนี้จำเป็นต้องทำทั้งในระดับกฎหมายและระดับการปฏิบัติ เช่น การจัดทำมาตรฐานปฏิบัติสำหรับพนักงานสอบสวน การฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง การติดตามตรวจสอบอย่างเป็นระบบ และการสร้างความตระหนักรู้แก่ผู้ต้องหาเกี่ยวกับสิทธิของตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้การควบคุมตัวเป็นไปอย่างโปร่งใส ยุติธรรม และสอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล

4. การเสนอแนวทางปรับปรุงกฎหมายหรือแนวปฏิบัติให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการปรับปรุงกฎหมายและแนวปฏิบัติเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้การควบคุมตัวผู้ต้องหาสอดคล้องกับหลักนิติธรรมและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล โดยสามารถสรุปแนวทางการปรับปรุงได้ดังนี้

4.1 การแจ้งสิทธิผู้ต้องหาอย่างครบถ้วนและชัดเจน ควรมีกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติที่กำหนดให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิผู้ต้องหาอย่างครบถ้วน รวมถึงสิทธิในการไม่ให้การโดยถูกบังคับ สิทธิในการเข้าถึงทนายความ และสิทธิในการแจ้งญาติหรือผู้แทนทางกฎหมาย โดยอาจกำหนดรูปแบบการแจ้งสิทธิเป็นเอกสารหรือวิดีโอ เพื่อให้ผู้ต้องหาสามารถเข้าใจได้ชัดเจนและเป็นหลักฐานยืนยันการแจ้งสิทธิ

4.2 การเข้าถึงทนายความอย่างครบถ้วน การปรับปรุงควรเน้นการให้ผู้ต้องหาสิทธิปรึกษาทนายความโดยไม่ถูกจำกัดเวลา และให้ทนายสามารถเข้าร่วมการสอบสวนได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ควรกำหนดมาตรการป้องกันการปฏิเสธหรือจำกัดสิทธิการเข้าถึงทนายความโดยเจ้าหน้าที่ เพื่อสร้างความเป็นธรรมและลดความเสี่ยงจากการสอบสวนโดยมิชอบ

4.3 การสร้างมาตรฐานปฏิบัติ (SOP) สำหรับพนักงานสอบสวน ควรจัดทำคู่มือหรือมาตรฐานปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับพนักงานสอบสวน ครอบคลุมขั้นตอนการจับกุม การควบคุมตัว การสอบสวน และการบันทึกข้อมูลทุกขั้นตอน เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างสม่ำเสมอและโปร่งใส นอกจากนี้ การฝึกอบรมพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับสิทธิผู้ต้องหาและมาตรฐานสากลอย่างต่อเนื่องจะช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและลดข้อผิดพลาด

4.4 การตรวจสอบและติดตามผลการปฏิบัติ ควรมีหน่วยงานอิสระหรือกลไกตรวจสอบภายในที่สามารถประเมินการปฏิบัติตามกฎหมายและมาตรฐาน SOP ได้อย่างต่อเนื่อง การติดตามและรายงานผลการปฏิบัติจะช่วยป้องกันการละเมิดสิทธิ และสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม

4.5 ความสอดคล้องกับมาตรฐานสากล แนวทางปรับปรุงควรสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และพันธกรณีระหว่างประเทศ เช่น ICCPR ซึ่งกำหนดมาตรฐานสิทธิผู้ต้องหา รวมถึงหลักการขององค์การสหประชาชาติ (UN Basic Principles on the Role of Lawyers และ UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials) การปรับปรุงในลักษณะนี้จะช่วยให้การควบคุมตัวผู้ต้องหาเป็นไปอย่างถูกต้อง โปร่งใส และเป็นธรรม

4.6 ข้อเสนอเชิงสรุป การปรับปรุงกฎหมายและแนวปฏิบัติควรมุ่งเน้นการสร้างระบบที่ชัดเจน โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ เพื่อคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องหา ลดความเสี่ยงจากการละเมิดสิทธิ และสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

อภิปรายผล

ในการศึกษาสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญาในการถูกควบคุมตัวโดยพนักงานสอบสวนสามารถอภิปรายผลได้ 4 ประเด็นดังนี้

1. การศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายไทยเกี่ยวกับสิทธิผู้ต้องหา ผลการศึกษาพบว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มีบทบัญญัติที่ชัดเจนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา ได้แก่ การแจ้งเหตุแห่งการจับกุม การเข้าถึงทนายความ และการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Human Rights Committee (2014) ที่ระบุว่า การแจ้งเหตุแห่งการจับกุมเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการปกป้องผู้ต้องหาและเป็นหลักการสำคัญของนิติธรรม และสอดคล้องกับ Council of Europe (2016) ระบุว่า การเข้าถึงทนายความอย่างทันทั่วที่เป็นปัจจัยหลักที่ป้องกันการละเมิดสิทธิและสร้างความยุติธรรมในกระบวนการสอบสวน สิทธิในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม เช่น การไม่ควบคุมตัวเกินกำหนด

และการได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สอดคล้องกับมาตรฐานสากลตาม International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR, 1966) ข้อจำกัดและช่องว่างในการปฏิบัติ แม้ว่ากฎหมายจะชัดเจน แต่ยังมีช่องว่างที่ทำให้การปฏิบัติแตกต่างกัน เช่น คำว่า “เหตุอันควร” หรือระยะเวลาในการควบคุมตัวที่ตีความต่างกันในแต่ละพื้นที่ ซึ่งอาจทำให้สิทธิผู้ต้องหาถูกละเมิด การค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Human Rights Watch (2019) ที่พบว่าช่องว่างระหว่างบทบัญญัติทางกฎหมายและการปฏิบัติจริงเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ผู้ต้องหาถูกละเมิดสิทธิในหลายประเทศ

2. การวิเคราะห์แนวคำพิพากษาศาลฎีกาและแนวปฏิบัติของพนักงานสอบสวน การวิเคราะห์พบว่า ศาลได้วางแนวทางคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา เช่น การควบคุมตัวต้องมีเหตุอันควร การไม่ใช้การควบคุมตัวเพื่อกดดันให้ผู้ต้องหายอมรับสารภาพ และการเน้นสิทธิในการเข้าถึงทนายความ อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติจริงของพนักงานสอบสวนยังแตกต่างกันตามประสบการณ์ ความรู้ และดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ (Human Rights Watch, 2019)

3. การประเมินปัญหา ข้อจำกัด และช่องว่างของการคุ้มครองสิทธิ ผลการประเมินชี้ว่ามีช่องว่างสำคัญระหว่างบทบัญญัติทางกฎหมายกับการปฏิบัติจริง ได้แก่ การไม่แจ้งสิทธิครบถ้วน การจำกัดสิทธิในการเข้าถึงทนายความ การควบคุมตัวเกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด การสอบสวนโดยมิชอบ ปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงการขาด มาตรฐานปฏิบัติ (SOP) การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ และขาดกลไกตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ (UNODC, 2019)

4. การเสนอแนวทางปรับปรุงกฎหมายและแนวปฏิบัติ แนวทางที่เสนอ ได้แก่ การแจ้งสิทธิผู้ต้องหาอย่างครบถ้วนและชัดเจน การเข้าถึงทนายความโดยไม่มีข้อจำกัด การสร้างมาตรฐานปฏิบัติและคู่มือสำหรับพนักงานสอบสวน การติดตามตรวจสอบและรายงานผลการปฏิบัติ การปรับปรุงให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เช่น ICCPR และหลักการสหประชาชาติ (UN Basic Principles on the Role of Lawyers และ UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials) แนวทางเหล่านี้สอดคล้องกับงานวิจัยและรายงานหลายแหล่งที่เน้นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในกระบวนการสอบสวนอย่างเป็นระบบ เช่น UNODC (2019), Human Rights Watch (2019), และ Sridharan & Jayasuriya (2020) ซึ่งระบุว่าการสร้างมาตรฐาน SOP คู่มือ และกลไกตรวจสอบอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยสำคัญในการลดการละเมิดสิทธิและสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. การปรับปรุงแนวปฏิบัติของพนักงานสอบสวน จัดทำ มาตรฐานปฏิบัติ (SOP) สำหรับพนักงานสอบสวน ครอบคลุมขั้นตอนการจับกุม การควบคุมตัว การสอบสวน และการ

บันทึกข้อมูลทุกขั้นตอน ผิดกรอบเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับสิทธิผู้ต้องหาและมาตรฐานสากลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การปฏิบัติสอดคล้องกับกฎหมายและหลักนิติธรรม

2. การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา กำหนด รูปแบบการแจ้งสิทธิผู้ต้องหา เป็นเอกสารหรือสื่อวิดีโอ เพื่อให้ผู้ต้องหาเข้าใจสิทธิของตนอย่างชัดเจน รับรอง สิทธิในการเข้าถึงทนายความ โดยไม่จำกัดเวลาและให้ทนายสามารถเข้าร่วมการสอบสวนได้เต็มที่

3. การตรวจสอบและติดตามผล จัดตั้ง กลไกตรวจสอบภายในหรือหน่วยงานอิสระ เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนอย่างต่อเนื่อง รายงานผลการตรวจสอบเป็นระยะเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิและสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม

4. การสอดคล้องกับมาตรฐานสากล ปรับปรุงแนวทางปฏิบัติให้สอดคล้องกับ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 และพันธกรณีระหว่างประเทศ เช่น ICCPR และหลักการ UN Basic Principles on the Role of Lawyers

ข้อเสนอแนะในการดำเนินการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาข้อมูลในพื้นที่และหน่วยงานพนักงานสอบสวนหลากหลายจังหวัด เพื่อให้เห็นภาพรวมของการปฏิบัติจริงและความแตกต่างระหว่างพื้นที่

2. ศึกษาเปรียบเทียบ แนวปฏิบัติของพนักงานสอบสวนในประเทศอื่น ที่มีมาตรฐานสูง เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายและ SOP ของไทย

3. การใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจาก ผู้ต้องหา, ทนายความ, และเจ้าหน้าที่สอบสวน เพื่อวิเคราะห์ความเห็นและประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิ

4. ศึกษาผลการใช้ มาตรฐานปฏิบัติหรือคู่มือใหม่ ว่ามีผลต่อการลดการละเมิดสิทธิ และเพิ่มความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก (๖ เมษายน ๒๕๖๐)

สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2564). รายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนประจำปี.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

Council of Europe. (2016). *Access to a lawyer: Handbook on European standards*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Human Rights Committee. (2014). *General comment No. 35: Article 9 (Liberty and security of person)*. United Nations.

Human Rights Watch. (2019). *Thailand: Gaps in criminal justice and detainee rights*. New York: Human Rights Watch.

- International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR). (1966). United Nations Treaty Series, 999, 171.
- Lippman, M. (2016). *Criminal Procedure*. SAGE Publications.
- United Nations. (1966). *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2019). *Handbook on effective criminal justice responses to protect detainee rights*. Vienna: UNODC.
- Sridharan, V., & Jayasuriya, L. (2020). Transparency and accountability in criminal justice: Public confidence and procedural fairness. *Journal of Human Rights and Justice*, 12(3), 45–62.